

УРЕДНИЦЕ ПЕРИОДИКЕ:
РОД И ВОКАЦИЈА

Институт за књижевност и
уметност, Београд

Апстракт: Текст представља резултат рада на докторској дисертацији *Уреднице периодике у Краљевини СХС/Југославији: биографски, књижевноисторијски и психолошки аспекти*. Реч је о прилагођеном потпоглављу уводног сегмента истраживања (у целовитом уводном сегменту оцртава се теоријско-методолошки, историјски и интерпретативни оквир централних реконструкција биобиблиографија уредница). У овом тексту фокус је на (европским) студијама периодике. Пажња се посвећује досадашњим утицајнијим покушајима да се унутар ове младе дисциплине понуде могуће теоретизације, систематизације и дескрипције (модела) уређивања штампе кроз призму уредничке инстанце, као и рецентнијим феминистичким ревизијама тих подухвата. Уједно, у раду се узима у обзир стање дисциплине у националним оквирима, те упућује на научноистраживачки контекст у коме дисертација настаје и коме тежи да допринесе. Износи се епистемолошке, методолошке и теоријске хипотезе реконструисања биографија уредница и њихових потенцијалних типологизација. Хипотезе су условљене колико тенденцијама у (феминистичким) студијама периодике толико и дијахроничким приступом конкретної часописној грађи – на првом месту женској и феминистичкој штампи објављиваној 1918–1941. године у Краљевини СХС/Југославији. Сажетим дијалектичким уважавањем периодичког, историјског и дисциплинарног контекста најављује се потоње портретисање уредница међуратне штампе, као истовремено процес конструкције, реконструкције и деконструкције.

Кључне речи: уредничко питање, уредниковање, уредници/е, уреднице периодике, модели уређивања штампе, женска и феминистичка периодика у Краљевини СХС/Југославији, (феминистичке) студије периодике, феминизам

And it is no small coincidence of course, that as the opportunities for women editors to enter the field expand, the emphasis on the ability or personality or individuality of the editor decreases.

Fionnuala Dillane

Оно што би се могло назвати *уредничким њивањем*, а што обухвата теоретизацију уређивања (штампе), његових модела, претпоставки и исхода, те специфичан историјски положај и биобиблиографске портрете уредника и уредница – односно дијалектику ових истраживачких поља – још увек није у пуној мери заживело

у овдашњој научној заједници. Женска/феминистичка периодика у том погледу није изузетак. Ипак, њена досадашња проучавања, без обзира на то што су уредничке фигуре у њима од споредног или малог значаја, пружају драгоцену полазишта и изворе за истраживање у чијем су фокусу профили и профилисања уредница штампе у првој половини 20. века (Бараћ 2015; Grubački 2017; Милинковић 2016; Милинковић и Свирчев, ур. 2021; Ograjšek Gorenjak 2014; Пековић 2015; Stefanović 2000 и др.). Осим тога, постоје индивидуални напори да се размотре појаве и проблеми који се тичу уредниковања, као и да се оцртају портрети појединих уредница, било да оне припадају међуратном раздобљу или не (Вујошевић 2018, 2019; Kolarić 2017; Лалатовић 2017; Mihurko Poniž 2003; Свирчев 2015, 2020; Selišnik 2021; Simić 2021 и др.).

У контексту овог рада најрезонантнији јесте – у домаћој науци пионирски – допринос Ане Коларић. Она је у студији *Род, модерност, еманципација...* на систематичан и транспарентан начин понудила један могући модел (ре)конструкција биографија уредница женске/феминистичке штампе (Доре Мардсен, односно Милице Томић), утемељен како у савременим студијама периодике – у англо-америчком и српском контексту – тако и у феминистичкој теорији (модерности и модернизма) и одговарајућим феминистичким ревизијама (књижевне) историографије. Истраживачки контекст и методолошке хипотезе на које упућује Коларић у значајној мери се подразумевају и у овом раду, те фигурирају као двоструко полазиште за даљу анализу женске и феминистичке периодике. С једне стране, важно је инсистирање ауторке на ситуираности како сопствене епистемичке позиције тако и привилегованих појмова и феномена – рода, модерности и еманципације – којима се приступа интердисциплинарно, методом критичке анализе дискурса. Ана Коларић истиче:

Различити контексти имплицирају различите модерности и модернизме; Ниједан контекст није хомоген; Тесна веза између свести о родној разлици и модерности добро се огледа у питању: шта је жена и које је њено место у свету на почетку 20. века?; Однос према индивидуализму и колективизму утиче на поимање (женског/родног) идентитета, како у теоријским разматрањима и критичким огледима, тако и у књижевним прилозима; Успостављање и одржавање одређених родних идентитета и односа подразумева нормирање и санкционисање породичних и сексуалних односа, нарочито када је реч о браку, разводу и ванбрачној заједници; Родни идентитети и њима одређени обрасци понашања се описују, успостављају, (п)одржавају и (пре)испитују у књижевним прилозима и књижевној критици у часописима *The Freewoman* и *Жена* (Kolarić 2017: 14–16).

За разлику од истраживања Ане Коларић, ово, међутим, није компаративно засновано и не подразумева исти нагласак на паралелама између *центрира* и *периферија* (модерности и модернизма)

условљених локацијама. Такође, његов историјски опсег, а сходно томе и историографски приступ, разликују се од претходног утолико што је тежиште на дијахронијском пре него на синхронном плану. Сродност истраживачке позиције и методолошко-теоријских претпоставки остаје, међутим, неупитна. Стога је, с друге стране, сличан корпус литературе из области студија периодике и/или студија рода уважен и у овој прилици (Green 2009; Collier 2007; Latham и Scholes 2006; Marek 1995; Scholes и Wulfman 2010; Felski 1995 и др.).

Уредничко питање у студијама периодике

У међувремену, неколико година након објављивања књиге Ане Коларић, у студијама периодике дошло је до нових значајних иницијатива које се тичу уредниковања. У јуну 2021. године објављен је опсежан тематски број часописа *Journal of European Periodical Studies* – једног од глобално најрелевантнијих у оквирима дисциплине, насловљен *Уреднице у Европи* (*Women Editors in Europe*). Темат је проистекао из истоимене међународне конференције одржане 28–29. маја 2019. године у Генту. Овај скуп је представљао један од резултата вишегодишњег научног пројекта (2015–2020) *Активке промене: Уреднице и социокултурна трансформација у Европи, 1710–1920* (*Agents of Change: Women Editors and SocioCultural Transformation in Europe, 1710–1920*, акроним: *WeChangEd*). Речима уредница скупа/темата и чланица овог пројекта – Маријане ван Ремортел [Marianne Van Remoortel], Џули Бирколц [Julie M. Birkholz], Марије Алесине [Maria Alesina], Кристине Безари [Christina Bezari], Шарлот Д’Ер [Charlotte D’Eer] и Елоиз Форестије [Eloise Forestier] – у њиховом фокусу било је

уређивање штампе, као основни, а ипак недовољно проучен аспект партиципације жена у европском друштву и култури. Заједно смо истраживале како је уредниковање омогућило једном броју жена од раног осамнаестог века наовамо да премосте образовне, политичке, правне и друге прилазе до моћи и утицаја који су им умногоме били затворени, те да спроводе изванредан облик меке моћи: као уреднице периодике, ове жене закорачиле су у јавну арену, учествовале у транснационалној размени идеја, те обликовале кључне процесе друштвене и културне промене (Van Remoortel *et al.* 2021: 1).¹

Један од исхода пројекта јесте и база података о европским уредницама, а истраживања обухваћена свим аспектима пројекта спроведена су на обимном корпусу часописа које су уређивале жене, и то оних на енглеском, француском, немачком, холандском, мађарском, словеначком, естонском, финском, пољском, румунском, италијанском, грчком, португалском, шпанском, руском и шведском језику.²

1 Сви преводи с енглеског језика у овом тексту су ауторкини.

2 Више о пројекту и бази: <https://www.wechanged.ugent.be/> (7. 2. 2022).

Упркос томе што је, с једне стране, омеђен почецима уредничког ангажмана жена у Европи, односно 18. века, а с друге 1920. годином, тј. периодом непосредно након Првог светског рата (од којег ово истраживање започиње), пројекат *WeChangEd* резултирао је увидима које треба уважити као полазиште за сваки вид проучавања штампе из родне перспективе. У уводном тексту темата *Уреднице у Европи*, Фијонуала Дилан (Fionnuala Dillane) тако износи низ примедби и питања упућених истраживачицама (женске) интелектуалне историје / феминистички оријентисаним истраживачицама (периодике), из којих постаје јасно да ове категорије истраживачица/истраживања оптимално функционишу као целина. Ауторка имплицитно инсистира на (само)свести о парцијалности научне позиције и нужној ситуираности знања (в. Харавеј 2021), као и на деконструкцији прокламоване дистанце између субјекта и објекта истраживања (в. нпр. Hartsock 1983; hooks 2000). Према Фијонуали Дилан, овакав приступ чини неизоставни аспект „феминистичких студија од самих њихових почетака“, који она перципира као

активистички облик социокултурног памћења, уважавајући и личне и инфраструктурне услове који такав подухват омогућавају. [...] Етичко језгро овог истраживања увек мора да буде рефлексивно; истражујући слепе тачке, морамо да признамо и оне своје. Тиме се обавезујемо на политике знања које су пресудно неогоистичне: заједничке, сарадничке, колективне, увек дијалашке. (Dillane 2021: 8)

Дилан у наставку управо покушава да осветли уредничко питање у начелу, осврћући се на доприносе Роберта Патена (Robert Patten), Дејвида Финкелштајна (David Finkelstein) и, нарочито, Метјуа Филпотса (Matthew Philpotts), будући да је он понудио „можда најцеловитији покушај теоретизације ’уредника’“ (Dillane 2021: 17). Филпотсова концепција постала је значајна референтна тачка у савременим студијама периодике, а њој Дилан критички прилази с циљем да укаже на могуће путање и модусе феминистичких ревизија уредничког питања. Према Дилан, кључна, а уједно и најизазовнија питања, јесу:

[К]ада говоримо о уредницама (women editors) штампе, да ли полазимо од истих концептуализација и дефиниција онога што подразумевамо речју „уредник“ (editor), без обзира на то на ком језику радимо? Да ли је важно хоћемо ли оставити ову ознаку толико отвореном да може собом да обухвати онолико типова уредника штампе колико има и штампе? Можемо ли да будемо категоричније? И, што је још значајније, треба ли да будемо категоричније? (Dillane 2021: 9).

Имајући у виду научноистраживачке околности – младост и степен етаблираности дисциплине, чињеницу да су помнија проучавања и покушаји (ре)конструкција портрета уредница тек недавно почели да добијају на значају у националном и европском

контексту, као и приступе проминентијих истраживач(иц)а – чини се да је и при разматрању уредничког питања из родне перспективе неопходно задржати дозу методолошког опреза и бити склон лоцирању проблема који би подстакли даљи рад пре него поривима да се понуде коначни одговори. У исти мах, уколико се полази од јасно одређеног и омеђеног историјског контекста и периодичког корпуса (у овом случају, од женске и феминистичке штампе објављиване у Краљевини СХС/Југославији), неопходно је динамику и узусе истраживања прилагодити самој грађи, што може значајно одступати од раније утврђених модела и приступа. То значи да у случају синтагме *woman/women editor(s)* није упитно само да ли је и колико, у различитим (истраживачким) контекстима, подударна концептуализација друге речи, која се тиче вокације (уредниковања). Подједнаку пажњу неопходно је посветити и оној првој, која се тиче рода (*жена/жене*), односно дискурзивним формацијама и спектру перцепције женског идентитета.

У сваком случају, пожељно је придржавати се савета и упозорења аутора и ауторки који су кроз сличан истраживачки процес већ прошли бавећи се другачијим корпусима:

- избегавати ауторитет, или чак ауторитарност саме терминологије, саме речи *уредник*;
- испитивати да ли се, на које начине и с којим исходима конотације тог појма мењају уколико се промени и родни предзнак те фокус усмери ка *уредници/уредницама*;
- не губити из вида да иза уредничких политика, које се наоко могу чинити кохерентним, прецизним, пажљиво осмишљеним/спроведеним, некада стоје врло арбитрарне и прозаичне потребе и мотиви, случајни стицајеви околности, сплет интимних, материјалних, историјских и идејних фактора које је тешко или немогуће сасвим раздвојити и реконструирати;
- никада не романтизовати уредничку инстанцу, било да је реч о појединцу или колективу/редакцији; не пристајати на ауру коју са собом може носити појам *уредник(овањ)а* услед конотирања симболичког капитала, моћи и дигнитета;
- не пренебрегавати наизглед баналне или безначајне трагове већ, ако треба, кретати управо од њих;
- не бркати категорије успеха, утицаја и квалитета појединих часописа / уредничких подухвата;
- усредсређивати се на реторику, на дискурзивне манифестације и учинке, пре него на априорне апстрактне моделе и очекивања;
- наравно, уважавати притом и експлицитне исказе и сведочанства самих уредничких фигура, било да су они изнети у

форми периодичких жанрова (уводници, програмски текстови, коментари, белешке) или у другим приликама (мемоари, дневници, кореспонденције, расправе ван часописа и слично);

- у што већој мери тежити реконструисању читавих мрежа, инфраструктура, обухватних историјских контекста у којима се уредници/е профилишу и спроводе свој ангажман;
- не потцењивати значај микроисторијих приступа, не само зато што при феминистичком проучавању периодике по природи ствари треба зазирати од метанаратива већ и зато што је развој (студија) периодике неодвојив од микроисторијских контекста;
- самим тим, не држати се по сваку цену задатих модела већ бити пријемчив за лоцирања, диференцијације и описивања нових, полазећи од самог узорка проучавања; уколико се пак испостави да је у том процесу могуће уочити и објаснити извесне аналогije или правилности у оквиру постојећих и новоуспостављених модела, утолико ће истраживање бити потпуније и богатије за компаративну перспективу (в. Vitošević i Vuković 1984; Dillane 2021; Kolarić 2017; Philpotts 2012).

Провизорна типолошка схема коју нуди Метју Филпотс, упркос примарном упоришту у модернистичким књижевним часописима раног 20. века с англо-америчког поднебља, донекле може бити корисна референтна тачка и за проучавање периодике објављиване у Краљевини СХС/Југославији. Полазећи од Бурдијеове (Pierre Bourdieu) теорије хабитуса, Филпотс разликује три доминантна модела уредниковања, које карактерише као „харизматско“, „бюрократско“ и „посредничко“. При типологизацији уредниковања, с једне стране, у обзир се узимају „лични хабитус“ и „капитали“ појединог уредника, а с друге положај који публикација има у контексту „поља културне производње“ (уп. Dillane 2021: 17). Први, „харизматски“ тип подразумева фокус на јединственој уредничкој и/или власничкој фигури, „која успоставља иновативну или оригиналну позицију у пољу“ (Philpotts 2012: 43), те која се перципира симбиотски у односу на часопис, као неизоставна и неретко пресудно важна инстанца његове политике (часопис најчешће траје онолико колико и уреднички ангажман оснивача/оснивачице). За ове часописе, примећује Филпотс, често је карактеристичан буран, полемички мотивисан ток објављивања, низак степен усклађености са захтевима шире публике или преовлађујућим периодичким тенденцијама, као и кратак временски опсег излагања услед преоптерећености појединца уредничким надлежностима. Оваквом моделу, у српском и југословенском контексту, одговарају поједини часописи авангардиста, на пример, *Зенић* (1921–1926, Загреб/Београд) уредника Љубомира Мицића (в. и Andonovska 2014), а у мањој мери и хибридни

часопис *Женски свијет* / *Југославенска жена* (1917–1920, Загреб), који је уређивала и чија је власница била Зофка Кведер (Деметровић).

У случају часописа који на први поглед најубедљивије и најупадљивије одају утисак кохерентности и униформности, условљене ауторитетом и тежњама одређене индивидуе, треба бити посебно опрезан и сумњичав. С једне стране, наглашени (реторички) индивидуализам, па чак и егоцентричност или егоизам уредника/уметника – који у контексту модернизма и авангарде могу бити програмски утемељени и поетички образложени – лако могу да прикрију или скрену фокус с механизма продукције часописа, сарадничких мрежа, финансијских и административних аспеката без којих његово излагање не би било могуће (услед поделе на јавну и приватну сферу, није изненађујуће што се за њих у то време често брину жене), али исто тако и креативних доприноса других личности, те њиховог положаја у односу на ангажман номиналног, признатог уредника (в. Marek 1995). С друге стране, нехотично приклањање аури и ауторитету индивидуалног уредник(овањ)а, тј. потреба да се истраживање хомогенизује што чвршћом идентификацијом светоназора уредника и уредничке политике, може резултирати превидима хетерогености и дисперизивности истог тог светоназора, а самим тим и концепције одређеног часописа. Тако, на пример, може доћи до перпетуираног истицања извесних (*иновативних, модерних, авангардних, професионалних* или *револуционарних*) идеолошких и поетичких аспеката, чија би пажљивија контекстуализација у оквирима саме политике часописа, а камоли уз уважавање ширег периодичког или биографског аспекта, довела до њиховог усложњавања, дубље проблематизације или, чак, обесмишљавања.³ Такође, тиме се скреће фокус с питања отворености уредника или уреднице за другачије ставове од оних које он/а сам/а заступа, а последично и онемогућава пажљивије критичко читање самих уредничких исказа и прилога. Таква отвореност је, примера ради, у часопису Зофке Кведер несумњива, а у том случају уједно производи далекосежне учинке и утицаје на потоњу женску/феминистичку штампу у Краљевини СХС/Југославији (в. Свирчев 2015, 2020; Симић 2022).

„Бирократском“ моделу уредниковања својствена је и номинално сложенија инфраструктура и колективистичко пре него индивидуалистичко усмерење. „Бирократски облик ставља посебан нагласак на 'хетерономну' димензију уредничке инстанце, односно на професионалне, административне и тржишне компетенције“ које „потичу изван логике самог књижевног поља“ (Philpotts 2012: 53). На тај начин, часописи постају својеврсни инклузивни форуми, аура (генијалне) индивидуе – очекивано – бледи, а рад на часопису, упркос истакнутим појединцима уредницима, бива јасније уочљив

3 То, на пример, важи за Љубомира Мицића и концепте зенитистичке жене или барбарогенија.

управо као рад, као континуиран и комплексан колективни процес (Филпотс примећује и то да су ове публикације, самим тим, углавном дуговечније од првих). Овај модел је „мање иновативан и мање наклоњен ризику“ (Dillane 2021: 18), а он се препознаје у уредничким политикама већине проминентнијих (књижевних) часописа 20. века у Србији и Југославији (*Мисао*, *Српски књижевни гласник*, *Нова Европа*). Модел упоредив с овим (не и њему идентичан) негован је у случају часописа *Женски њокреј* (1920–1938), у коме се није одустајало од инстанце књижевног/уредничког одбора и колективистичког феминистичког усмерења, премда је гласило све време имало главну уредницу, а на тој позицији се смењивале Зорка Каснар, Катарина Богдановић, Милева Милојевић, Вера Јовановић, те најзад коуреднички двојац који су чиниле Алојзија Штеби и Даринка Стојановић.

Трећи, најрећи модел, који Филпотс одређује као „посреднички“, подразумева „вишеструки хабитус“ уредничке инстанце; његов еклатантан пример аутор препознаје у деловању Т. С. Елиота, који је успешно помирио и уједно превазишао први и други тип уредничковања, те тако постао „идеалан уредник“ на свим пољима – „не само песник и професионалац већ такође и политичар и профитер, пророк и публициста; пре вишеструка него двострука личност“ (Dillane 2021: 18; Philpotts 2012: 61). Узимајући у обзир да овакав модел, како истиче Дилан, подразумева и вишеструке привилегије, не чуди што је он тешко одржив или ултимативно неостварив у контексту женске и феминистичке штампе, па тако и оне објављиване у Краљевини СХС/Југославији. О томе да су границе између ових модела пропусне, те да би „свака слична схематизација морала континуирано да се развија упоредо с наставком процеса рекулперације и дијалогске размене“ у европским или транснационалним студијама периодике (Dillane 2021: 20), сведочи, пак, пример поменутог часописа Зофке Кведер. Њен уреднички хабитус јесте подразумевао вишеструке компетенције и прерогативе, док је колективистичка оријентација и обазривост била знатно израженија у уредничком него у другим врстама њеног тадашњег ангажмана (в. Badurina 2010; Симић 2022). Упркос томе, у потоњим (ре)интерпретацијама овај ангажман је очигледно био перципиран као харизматски (што подупире наглашена полемичност и кратковекост часописа), а сама уредница као јавна личност неуједначених и/или недовољно интегрисаних професионалних квалитета, талената и успеха, односно економског, друштвеног и културног капитала (в. Badurina 2010; Свирчев 2015, 2020).

Говорећи о уредничким хабитусима, Филпотс, као и Патен и Финкелштајн који нуде типологизацију сличну његовој, заправо има у виду Бурдијеов став да „уредници, попут директора галерија и издавача, припадају категорији културних делатника с дистинктивном врстом хабитуса“; реч је о „двоструким личностима“ које „посредују између естетског поља и тржишта“ (Philpotts 2012:

42). Међутим, како ни опсег и дефиниција „естетског“ или „интелектуалног поља“ и „тржишта“, без обзира на сличност у механизмима деловања, нису идентични у различитим контекстима, тако ни проблем уредничког „капитала“ ма које врсте не треба сматрати унапред решеним. Уз то, бурдијеовску анализу неопходно је стално изнова суочавати с наизглед једноставним питањима, која су данас најрелевантнија у студијама периодике, дисциплини у чијим се темељима и будућности иста та питања налазе:

Тако често реферишемо на некога као на онога ко 'уређује' часопис не размишљајући много о томе шта такве надлежности подразумевају. (Углавном се тиме означава да је 'уредник' 'одобрио' садржај издања.) Како се ове надлежности разликују у различитим часописима и у различитим периодима? Како је 'уредничка функција' замагљена 'култом ауторства' и његовим рецентним деконструкцијама? Које све у спектру разноликих могућности конституишу улогу уредника? (Dillane 2021: 20).

Хипотеза да је улога уредника, односно критеријум просуђивања његовог ангажмана, „изнад свега, придоношење дистинктивном карактеру часописа“ (*ibid.*) ствара оптималан истраживачки потенцијал, али и подједнако озбиљне изазове. Она омогућава да фокус с апстрактнијег питања *шћиа чини уредника* пренесемо на конкретније разматрање о томе *шћиа уредник чини*, те да (ре)конструкцији уредничких портрета и модела приступимо из смера самих публикација, помном критичком анализом дискурса и садржаја, као и релевантних историјских и (ауто)биографских извора. Ипак, овом хипотезом не избегава се истраживачка нелагода коју са собом носи свест о нужној недовршености и потенцијалној произвољности подухвата, будући да уредничке стратегије не морају нужно бити транспарентне, нити јасно и номинално диференциране. Стога је добро имати у виду оба питања: и *шћиа чини уредника* и *шћиа уредник чини*, али искључиво у што пажљивије реконструисаним биобиблиографским и периодичким *контекстима*.

Уреднице штампе у Краљевини СХС/Југославији: род као вокација

Постојеће класификације и покушаји теоретизације „уредник(овањ)а“, иако могу да буду од користи (ради компаративне анализе), не би требало да диктирају или значајно утичу на процес (ре)конструкција биобиблиографија уредница женске и феминистичке периодике у Краљевини СХС/Југославији, нити на дијахронијске прегледе и типологизације ове штампе с обзиром на уредничко питање. Разлози за то су вишеструки. За почетак, питања *шћиа чини уредник/уредника* и *шћиа чини уредница/уредницу* у Краљевини СХС/Југославији нису идентична јер такве нису ни поменуте категорије,

њихова генеза и контекстуализација.⁴ Наиме, важеће законске регулативе у Краљевини налагале су да статус *одговорној уредника* периодике могу имати једино мушкарци као пуноправни грађани, тј. они који, за разлику од жена, поседују право гласа (В. Воџиновић 1996; Кесман 1978; Малешевић 2007).⁵ Већ из те правно-политичке чињенице јасно је да је „уредничко питање“ и у српском и јужнословенском контексту неодојиво од „женског“, односно од родних димензија и кодирања грађанства, јавности и (периодичког) ангажмана.

На подручју данашње Србије, на пример, часописи, па тако и тзв. часописи за жене (дидактичког карактера) који су циркулисали све до раног 20. века, били су најпре резервисани за мушке уреднике (нпр. први међу њима – *Восийийайељ женски* из 1847 – уредника Матије Бана, те *Женски свеј: оріан Добројворне задрује Срѣкиња* 1886–1914, уредника Аркадија Варађанина). Заузимање уредничких позиција од стране жена на овом подручју започело је неколико деценија касније, крајем 19. века, симултано с продором (прото)феминистичких идеја тј. интензивирањем „женског питања“ у јавности, постепеном демократизацијом штампе, унеколико доступнијим образовањем за жене у локалном и европском контексту, те већим могућностима мобилности и интернационалног умрежавања. Тада је најчешће долазило до колективних уредничких подухвата, првенствено кад је реч о гласилима женских (елитних) хуманитарних удружења, чије се поједине чланице такође сматрају (прото)феминисткињама; нпр. *Домаћица: оріан Женској друшїва и њејових йодружница*, те календар *Вардгар*, гласило Кола српских сестара (в. Столић 2015).

У контексту овог истраживања, ради што веће прегледности и услед фокуса на уреднице активне у периоду Краљевине СХС/Југославије, полази се од радне хипотезе о *женским* и *феминистичким* часописима међуратног раздобља коју, ослањајући се на класификацију Слободанке Пековић (Пековић 1990), износи Станислава Бараћ. Бараћ ове часописе одређује као оне „које *стварају жене*“, те за које се претпоставља да су првенствено и посвећени женској читалачкој публици (што их разликује од *Вардгара*), а који у првом случају начелно не проблематизују устаљену поделу на јавну и приватну сферу, док у другом „захтевају преиспитивање и укидање традиционалних родних норми“ (Бараћ 2010: 519, истакла З. С.). Тако се већ на примеру *Вардгара*, који фигурира као изузетак од прави-

4 Генези женске и феминистичке штампе, као и уредниковања, пажња се у оквиру дисертације у знатно већој мери посвећује у другим, засебним поглављима.

5 „Збиља, ретко занимљивих бесмислица садржи наш закон. Један лист могу да испуне својим чланцима жене, могу да га уређују, могу да покрећу питања чију суштину у већини случајева људи не могу ни да схвате, а моралну одговорност за све то не може да сноси жена; међутим, може да је сноси ма који човек и онај који у азбуци не распознаје ни једно једино слово“ (*Женски йокреї* 1/1920: 3).

ла, потврђује да у самој политици часописа иза кога стоје уреднице „женски стендпоинт“ није нужно и феминистички (в. Мој 1997; Hartsock 1983), те да квантитативна мерила не треба изједначавати с квалитативним.⁶

Упркос разликама међу њима, генеза свих ових часописа, као и уредниковања жена, неодојива је од женске историје и историје феминизма у српском и југословенском контексту. Уреднице штампе су у периоду од 1918. до 1941. године, уз највише неколико изузетака, по правилу *de facto* уређивале управо ова два типа периодике: женске и феминистичке часописе. Важи и обратно – ове часописе по правилу су уређивале жене, а не (више) мушкарци. Презициције би било рећи да су жене у њима имале нескривени уреднички статус – тј. биле именом и презименом наведене као (главне, премда не и *odgovorne*) уреднице часописа – будући да рецентна истраживања периодике показују да су жене ван „феминистичке контрајавности“, у извесним случајевима, *de facto* уређивале (међуратну) штампу иако то нигде није било озваничено.⁷ Кључни разлог ове упадљиве родне поларизације и жанровске „поделе“ није могла да буде чињеница да жене тада још нису биле пуноправне грађанке, тј. да су законски биле лишене права на положај *odgovorne* уреднице: упркос томе, оне су уредничку функцију у међуратном раздобљу у пракси могле да обављају, а њихова имена могла су да буду наведена у импресуму часописа. Стога (ре)конструкције биографија уредница представљају важно сведочанство о родним политикама међуратне Југославије, родном кодирању *елиџе* и фигуре интелектуалца/уредника, као и о амбивалентним (анти)модернизацијим процесима карактеристичним за ово раздобље.

Опредељење/принуда/избор уредница у Краљевини СХС/Југославији да својим именом стоје иза часописа које типолошки одређујемо као женске и феминистичке статистичка је правилност од изузетног значаја. Тај значај додатно подупире чињеница да су уреднице биле релативно бројне, баш као и начини на које су се оне међу собом разликовале – било да је реч о (феминистичким) идеологијама, поетикама, друштвеном ангажману, образовним профилима, генерацијској припадности, или пак циљној читалачкој публици, рецепцији и дисперзивности часописа иза којих су стајале.

6 Ово гласило, наиме, није упутно одређивати као женско или феминистичко већ у најбољем случају као феминистичко (в. Бараћ 2010) и, како је и уобичајено, сходно циљној групи и (режимској) оријентацији, као доминантно патриотски или национално опредељено (в. Савић 2009; Симић 2018).

7 Једини познат изузетак за сада јесте кратак период номинално признатог уредниковања Ксеније Атанасијевић у часопису *Дан*, који није женски или феминистички (1919). О транспарентности уредничког статуса у часопису *Мисао*, в. Секулић 2010, а о другим случајевима женског *de facto* уредниковања које није било истакнуто, в. Милинковић 2021. О ексцесном случају појаве (про)феминистичке штампе коју су уређивали мушкарци, в. Ograjšek Gorenjak 2014.

Упадљиво је, на пример, да (условно речено) на једном полу стоји Катарина Богдановић, уредница часописа *Женски њокрећ* од његовог оснивања 1920. до 1921. године, која је већ тада заступала антиинституционалне, антиклерикалне, атеистичке и анархистичке идеје, да би 1945. постала прва председница АФЖ у Крагујевцу, а на другој њена вршњакиња Зденка Смрекар, књижевница која је пред Други светски рат у свом часопису *Наша жена* развијала феминине дискурсе у сенци (про)ушашке пропаганде, поставши убрзо министарка у влади НДХ (уп. Симић 2022). Штавише, ову правилност не доводе у питање ни разлике у „симболичком капиталу“ уредница, који је тада, иако не искључиво, одређиван релационо – супруге утицајних јавних личности, нпр. поменути Зофка Кведер, удата за познатог социјалдемократу Јураја Деметровића, или Милева (Б.) Милојевић(а), чији је супруг, у периоду док је уређивала *Женски њокрећ* (1921–1924), био Боривоје Ж. Милојевић – асистент и наследник Јована Цвијића – такође су фаворизовале овај тип штампе.

Уз то, све досад поменуте уреднице истовремено су се на различите начине бавиле књижевношћу. С обзиром на историјске околности и њихове родне димензије – пре свега, доступност и „прикладност“ (модела) образовања и позиција од утицаја у јавности – то није изненађујуће. Ни у другим културама, наиме, није ретка коинциденција да су неке од првих уредница штампе уједно биле и (истакнуте) књижевнице, књижевне критичарке и теоретичарке, или барем личности с образовањем у домену књижевности (в. Gruber Garvey 2004). При разматрању међуратне периодике коју су уређивале жене, управо то се испоставља као друга упадљива тенденција, поред оне поменуте, која се тиче типолошког одређења часописа (женска/феминистичка штампа): значајан део уредница припадао је сфери књижевности. То говори у прилог (досадашњем) етаблирању интердисциплинарног феминистичког приступа у овдашњим студијама међуратне периодике и књижевности, односно тези о постојању „феминистичке контрајавности“ чије су језгро чинили управо женски и феминистички часописи, а првенствено *Женски њокрећ* као најтрајнији и најхетерогенији међу њима (Бараћ 2014).

У исти мах, ова тенденција ставља посебан нагласак на један од полазних истраживачких проблема – *џрелаз* с категорије уредника на категорију уреднице у контексту историје српске и југословенске периодике. При (ре)конструкцији биобиблиографских портрета уредница (која је услед степена доступности и очуваности историјских извора и грађе ионако испуњена потешкоћама), посебан изазов јесте испитати начине на које су поједине интелектуалке, њихове савременице и савременици, перципирале (сопствени) „уреднички хабитус“, те мање или више посредно – у контексту политике часописа као и ван њега – сведочиле о стању у тадашњем „пољу културне производње“, укључујући и књижевно поље. Уредниковање,

како показују и сама та сведочанства, у њему нипошто није било од занемарљивог значаја (в. нпр. Лебл Албала 2005), а уредничко питање нужно је имплицирало питање (књижевног) ауторитета.

Из данашње визуре јасно је да „феминисткиње треба да буду сумњичаве према самом појму ауторитета“ те „прилично маскулинистичким“ процесима стицања ауторитета уопште (Bar On: 96). Имајући у виду, међутим, да је у Краљевини СХС/Југославији реч о контексту динамичних, полифоних, палимпсестичних, конфликтних, неретко пионирских феминистичких пракси, опредељења и идеја, није необично и неразумљиво што су иста таква била и позиционирања интелектуалки спрам (сопственог) ауторитета и уредничког ангажмана. Стога је важно обратити пажњу и на потенцијалне опасности којима су оне биле изложене – како од интернализација и преузимања маскулиних норми, модела и вредносних критеријума, тако и од ремаргинализација или тзв. гетоизација жена/женског/феминистичког. Реч је о уобичајеним замкама, које Карен Офен начелно приписује индивидуалистичком, односно релационом феминизму (Offen 2005: 134–137), а које се заправо јављају без обзира на то да ли се ангажман у потпуности може окарактерисати као један од ова два типа.

Реконструкцијом портрета уредница, које су заузимале позиције дотад већ испуњене разним конотацијама симболичког капитала, уједно се реконструише процес модификовања и (пре)вредновања, односно деконструисања, истих тих конотација, неодвојив од одговарајућег типолошког одређења штампе. У том погледу, а на трагу Ане Коларић (Kolarić 2017), посебно подстицајно јесте усредсредити се на дихотомију индивидуализма и колективизма, која се на вишеслојне и дисперзивне начине прелама кроз бројне аспекте и „женског“/феминистичког и уредничког питања, сусрећући се с механизмима и конотацијама (изградње) хабитуса, ауторитета, ауторског/уредничког профилисања и идентитета. Не само да то доприноси постојећим деконструкцијама концепата и традиција на којима почива канонизација, хомогенизација и монолитна перцепција аутора и ауторства, модерности и модернизма, па и авангардности и авангарде, већ уједно омогућава испитивање утицаја категорије рода на структуралне и жанровске генезе штампе и моделе уредниковања. Стога се у истраживању и полази од амбивалентног примера часописа *Женски свијет* / *Југославенска жена* – који је на изванредан начин најавио, а делимично и предодредио, потоњи развој женске/феминистичке штампе (Свирчев 2015, 2018; Симић 2022) – и то првенствено с фокусом на идеју сестринства / феминистичког ангажмана и југословенства / националног (само)опредељења. Будући да је фигурирао и као „форум модерне *сјисајтељице*“ (Свирчев 2015, истакла З. С.), овај часопис је корисно полазиште колико за испитивање потоњих (дис)континуитета у овим идејама, које ће

све до Другог светског рата углавном задржати на релевантности у женској и феминистичкој периодици, толико и за проблем профилисања ауторки у књижевном пољу прве половине 20. века, обележеном бујањем модернистичких и авангардних тенденција.

*

У тексту објављеном 2021. године Фијонуала Дилан примећује да „производња знања кроз колаборативне моделе уредниковања у све већој мери постаје доминантно обележје феминистичких студија периодике“ (Dillane 2021: 21). То обележје неретко је уједно и *differentia specifica*, будући да су „постојећи модели и типологије уређивања штампе неподељено изведени“ на основу не само англо-америчког корпуса већ и „примера мушких уредника“, док досадашња проучавања уредница у европским студијама периодике показују „да исти ти модели не успевају да обухвате разноликост и специфичност уредничких пракси, улога и идентитета жена“ (Van Remoortel 2021: 4). Случај женске и феминистичке штампе у Краљевини СХС/Југославији подупире ове примедбе. Филпотсове типологизације уредниковања, на пример, знатно су прилагодљивије оном корпусу (књижевне) периодике међуратног раздобља у коме жене готово да нису ни учествовале осим у својству сарадница, иако су симултано у „феминистичкој контрајавности“ биле активне у колективним уредничким одборима и на номиналним уредничким позицијама.

Оваква ситуација намеће низ питања: на које се све начине испољава и очитује „тензија између онога што Далас Лидл [Dallas Liddle] описује као живљено искуство индивидуе која спроводи уреднички ангажман и 'дискурзивне' конструкције Уредника“ (Dillane 2021: 21), уколико је притом уједно реч и о тензији између феминистичког и књижевног идентитета *уредница*? Шта је све, и из којих разлога, довело до прилично јасно одељеног поља продукције часописа, у коме је простор „феминистичке контрајавности“ био ексклузивно резервисан за уреднице, за разлику од свих осталих у којима готово да их није ни било, док су уредници у њима, у мањој или већој мери, градили свој „капитал“? Како то да ниједна уредница у Краљевини СХС/Југославији није својим именом стајала иза часописа који се типолошки одређује као књижевни, иако су оне и у женским/феминистичким и другим часописима тог доба континуирано објављивале (своје) књижевне прилоге, критике, есеје и преводе? Зашто је феминистички аспект као једна од „стваралачких платформи“ (Svirčev 2017) ауторки у контексту модернизма и авангарде и данас и овде непризнат, осим у новим, савременим облицима феминистичких иницијатива?

Да би се ова питања подробно размотрила, најпре је нужно препознати феминизам као једну од потенцијалних „стваралачких платформи“ женског уредниковања. На темељу феминистичке епистемологије, иако оскудна или оскудно очувана, сведочанства самих протагонисткиња „феминистичке контрајавности“ у Краљевини СХС/Југославији нуде довољно потенцијала да се из њих, уз коришћење релевантних периодичких, историјских и теоријских извора, реконструишу неки од одговора на ова и друга питања. С упориштем у теорији жанра феминистичке биографије (в. Zinsler 2009), која је и сама заснована на епистемолошким претпоставкама о илузорности ултимативне дистанце између субјекта и објекта проучавања – али уз тежњу да се очува што јаснија дистанца између фикционалности и фактуалности – портретисање уредница женске/феминистичке штампе међуратног раздобља истраживачки је процес који је истовремено и конструкција, и реконструкција, и деконструкција. У питању је конструкција биобиблиографских микронаратива, прича о индивидуалним генезама неодвојивим од реконструкције контекста које исти ти наративи преозначавају, а у исти мах и деконструкција (само)прокламованих уредничких, историографских и културноисторијских метанаратива.

ИЗВОРИ

Vargap (1906–1914; 1921–1941)

Ženski svijet / Jugoslavenska žena (1917–1920)

Женски покрет / Ženski pokret / Žensko gibanje (1920–1938)

ЛИТЕРАТУРА

Бараћ, Станислава. *Феминистичка контрајавност. Жанр женској портрети у српској периодици 1920–1941*. Институт за књижевност и уметност. Београд, 2015.

„---“. „Феминистичке уређивачке политике: *Нова Европа и Мисао*“. *Нова Европа 1920–1941: зборник радова*. Ур. Марко Недић и Весна Матовић. Београд: ИКУМ, 2010. 515–539.

„---“. „Жена и свет (1925–1941) између модерне и нове жене: амбиваленција илустрованог женског (модног) магазина“. *Књижевство, часопис за студије књижевности, рода и културе*, год. 4, бр. 4 (2014). <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi/2014/zenska-knjizevnost-i-kultura/zena-i-svet-1925-1941-izmedju-moderne-i-nove-zene-ambivalencija-ilustrovanog-zenskog-modnog-magazina#gsc.tab=0> (8. 2. 2022).

Вујошевић, Лела. „Катарина Богдановић – пут авангардне интелектуалке“. *Књижевство: часопис за студије књижевности, рода и кул-*

типуре, бр. 8, год. 8 (2018). <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi/2018/zenska-knjizevnost-i-kultura/katarina-bogdanovic-put-avangardne-intelektualke> (9. 2. 2022).

- Вујошевић, Лела. „Катарина Богдановић – пут авангардне интелектуалке (други део)“. *Књиженство: часопис за студије књижевности, рода и културе*, бр. 9, год. 9 (2019). <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi/2019/zenska-knjizevnost-i-kultura/katarina-bogdanovic-put-avangardne-intelektualke-drugi-deo#gsc.tab=0> (9. 2. 2022).
- Лалатовић, Јелена. „Женски активизам и женско стваралаштво – стратегије преживљавања у роману *Равношежа* и часопису *ПроФемина* ауторке и уреднице Светлане Слапшак“. *Књиженство*, бр. 7, год. 7 (2017). <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi/2017/zenska-knjizevnost-i-kultura/zenski-aktivizam-i-zensko-stvaralastvo-strategije-prezivljavanja-u-romanu-ravnoteza-svetlane-slapsak-i-casopisu-profemina#gsc.tab=0> (9. 2. 2022).
- Милинковић, Јелена. *Женска књижевност у часопису Мисао (1919–1937)*. Докторска дисертација, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2016.
- „---“. „Феминистичке студије периодике: од хеуристике до интерпретације и евалуације“. *Гласник Етнографској инститиуи САНУ* 68/2 (2021): 319–337.
- Милинковић, Јелена и Жарка Свирчев, ур. *Женски покрет (1920–1938): зборник радова*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2021.
- Пековић, Слободанка. „Женски часописи с почетка века“. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 37, 2 (1990): 277–286.
- „---“. *Часописи по мери достојанствености женскиња. Женски часописи у Србији на почетку 20. века*. Нови Сад: Матица српска, Београд: ИКУМ, 2015.
- Савић, Јелена. „Коло српских сестара: одговор елите на женско питање“, *Гласник Етнографској музеја* бр. 73 (2009). http://www.anthroserbia.org/Content/PDF/Articles/5_GEM_73_Savi%C4%87_115-132.pdf (9. 2. 2022).
- Свирчев, Жарка. „Југославенска жена – форум модерне списатељице“. *Књиженство: часопис за студије књижевности, рода и културе*, год. 5, бр. 5 (2015). <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi/2015/zenska-knjizevnost-i-kultura/jugoslavenska-zena-forum-moderne-spisateljice#gsc.tab=0> (8. 2. 2022).
- „---“. „Жене на путу: потиснути наратив српске/југословенске културе“. *Књиженство* бр. 10, год. 10 (2020). <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi/2020/zenska-knjizevnost-ikultura/zene-na-putu-potisnuti-narativ-srpske-jugoslovenske-kulture> (8. 2. 2022).
- Секулић, Исидора. „Забележити име Смиље Ђаковић“. *Изабрани есеји*. Прир. Ђорђе Ј. Јанић. Нови Сад: Академска књига, 2010. 397–380.
- Симић, Зорана. „Јелена Димитријевић, Коло српских сестара и календар *Вардар* (1906–1914; 1921–1941)“. *Књиженство*, бр. 8, год. 8 (2018). <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi/2018/zenska-knjizevnost->

- i-kultura/jelena-dimitrijevic-kolo-srpskih-sestara-i-kalendar-varadar-1906-1914-1921-1941#gsc.tab=0 (8. 2. 2022).
- „---“. „Феминизам и југословенство: Зофка Кведер и Женски покрет / женски покрет“. 2022. (у припреми)
- Столић, Ана. *Сестире Српкиње: појава покрета за еманципацију жена и феминизма у Краљевини СХС*. Београд: Еволута, 2015.
- Andonovska, Biljana, „Mali avangardni časopis koji bi se zvao Časopis“. *Beton* br. 149 (2014). <http://www.elektrobeton.net/mikser/mali-avangardni-casopis-koji-bi-se-zvao-casopis/> (8. 2. 2022).
- Badurina, Natka, „Od strepnje do autoritarnog subjekta: ideološki zaokret Zofke Kveder“. *Riječki filološki dani*. Ur. Lada Badurina i Danijela Bačić-Karković. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 2010. 49–67.
- Bar On, Bat-Ami. „Marginality and Epistemic Privilege“. *Feminist Epistemologies*. Ed. by Linda Alcoff and Elizabeth Potter. New York and London: Routledge, 1993. 83–100.
- Božinović, Neda. *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*. Beograd: „Devedesetčetvrta“ i Žene u crnom, 1996.
- Collier, Patrick. „Journalism Meets Modernism“. *Gender in Modernism. New Geographies, Complex Intersections*. Ed. by Bonnie Kime Scott. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 2007. 186–224.
- Dillane, Fionualla. „What is a Periodical Editor? Types, Models, Characters, and Women“. *Journal of European Periodical Studies* 6/1 (2021): 7–24. doi: <https://doi.org/10.21825/jeps.v6i1.20638>.
- Felski, Rita. *The Gender of Modernity*. Harvard University Press, 1995.
- Green, Barbara. „The Feminist Periodical Press: Women, Periodical Studies, and Modernity“. *Literature Compass*, 6/1 (2009): 191–205.
- Grubački, Isidora. *Emancipating Rural Women in Interwar Yugoslavia*. Master rad, CEU, 2017.
- Gruber Garvey, Ellen. „Foreword“. *Blue Pencil and Hidden Hands: Women Editing Periodicals, 1830-1910*. Ed. by Sharon M. Harris. Boston: Northeastern University Press, 2004.
- Hartsock, Nancy C. „The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism.“ *Discovering Reality*. Ed. by Sandra Harding and Merrill Hintikka. New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow: Kluwer Academic Publishers, 1983. 283–310.
- Hooks, Bell. „Choosing the Margine as a Space of Radical Openness.“ *Gender, Space, Architecture*. Ed. by Jane Rendell, Barbara Penner, Ianin Borden. London and New York: Routledge, 2000. 203–209.
- Kecman, Jovanka. *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama 1918–1941*. Beograd: Narodna knjiga, Institut za savremenu istoriju, 1978.
- Kolarić, Ana. *Rod, modernost i emancipacija: uredničke politike u časopisima “Žena” (1911–1914) i “The Freewoman” (1911–1912)*. Beograd: Fabrika knjiga, 2017.
- Lebl Albala, Paulina. *Tako je nekad bilo*. Beograd: VMD, 2005.

- Latham, Sean, Robert Scholes. "The Rise of Periodical Studies". *PMLA*, Vol. 121, No. 2 (2006): 517–531.
- Malešević, Miroslava. *Žensko: etnografski aspekti društvenog položaja žene u Srbiji*. Beograd: Srpski genealoški centar, 2007.
- Marek, Jayne E. *Women Editing Modernism. "Little" Magazines & Literary History*. The University Press of Kentucky, 1995.
- Mihurko Poniž, Katja. *Drzno drugačna: Zofka Kveder in podobe ženskosti*. Ljubljana: Delta, 2003.
- Moi, Toril. "Feminist, Female, Feminine". *The Feminist Reader: Essays in Gender and the Politics of Literary Criticism*. Ed. by Catherine Belsey and Jane Moore. New York: Basil Blackwell, 1989. 117–132.
- Ograjšek Gorenjak, Ida. *Opasne iluzije. Rodni stereotipi u međuratnoj Jugoslaviji*. Zagreb: Srednja Europa, 2014.
- Offen, Karen. "Defining feminism: a comparative historical approach". *Beyond Equality and Difference: Citizenship, feminist politics and female subjectivity*. Ed. by Gisela Bock, Susan James. London and New York: Routledge, 2005. 62–81.
- Svirčev, Žarka. „Feminizam kao stvaralačka platforma srpskih i hrvatskih avangardistkinja“. *Hrvatsko-srpski/srpsko-hrvatski interkulturalizam danas: zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Desničini Susreti 2016*. Ur. Drago Roksandić. Zagreb: Filozofski fakultet, 2017. 117–126.
- Selišnik, Irena. „Alojzija Štebi in jugoslovanski feminizem ter ženski pokret“. *Женски њокреџ (1920–1938): зборник радова*. Ур. Јелена Милинковић и Жарка Свирчев, Београд: Институт за књижевност и уметност, 2021. 85–98.
- Scholes, Robert, Clifford Wulfman. *Modernism in the Magazines. An Introduction*. New Haven and London: Yale University Press, 2010.
- Simić, Zorana. „Katarina Bogdanović i Mileva Milojević kao urednice i saradnice jugoslovenskog feminističkog časopisa *Ženski pokret* (1920–1938)“. *Женски њокреџ (1920–1938): зборник радова*. Ур. Јелена Милинковић и Жарка Свирчев, Београд: Институт за књижевност и уметност, 2021. 69–85.
- Stefanović, Svetlana. *Žensko pitanje u beogradskoj štampi i periodici*. Magistrski rad, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2000.
- Philpotts, Matthew. "The Role of the Periodical Editor: Literary Journals and Editorial Habitus". *The Modern Language Review*, Vol. 107, No. 1 (2012): 39–64.
- Van Remoortel, Marianne *et al.* "Women Editors in Europe". *Journal of European Periodical Studies* 6/1 (2021): 1–6. doi: <https://doi.org/10.21825/jeps.v6i1.20637>
- Vitošević, Dragiša, Đorđije Vuković. „Upitnik“. *Srpska književna periodika 1768–1941*. Ur. Dragiša Vitošević, Đorđije Vuković *et al.* Beograd: Institut za književnost i umetnost, 1984. 149–157.
- Zinsser, Judith P. "Feminist Biography: A Contradiction in Terms?". *The Eighteenth Century* Vol. 50, No. 1, The Future of Feminist Theory in Eighteenth-Century Studies (2009): 43–50.

Zorana Simić

Women Periodical Editors: Gender and Vocation

Summary

The paper is the result of the work on the Ph.D. thesis entitled *Women Periodical Editors in the Kingdom of SCS/Yugoslavia: Biographical, Literary-Historical, and Typological Aspects*. It is an adapted subchapter of the introductory segment of the thesis (the complete introductory segment outlines the theoretical-methodological, historical and interpretive framework of the central reconstructions of the women editors' biobibliographies). In this paper, the focus is on the periodical studies. First, the author refers to the broader scientific research context in which the PhD thesis was created and to which it strives to contribute, both within national and European disciplinary frameworks. Second, in the segment titled "Editorial Problem in Periodical Studies" attention is focused on the most influential attempts within this discipline to establish the theory of "editors" and editorship, as well as to offer classifications and typologies of the models of editing the periodical press through the prism of the editorial instance. The special focus is put on the significant contribution by Matthew Philpotts, based on Bourdieu's theoretical concept of habitus. At the same time, recent (feminist) revisions of these conceptions are taken into account — above all, those offered by Fionnuala Dillane. For the first time in our academic community, the reference is made to the most current tendencies in the field of periodical studies, which primarily concern the issue of women editors. The second part of the paper, "Women Periodical Editors in the Kingdom of SCS/Yugoslavia: Gender as a Vocation", supports the previously explained feminist revisions of the editorial problem and finds its basis in them. This time, the emphasis is on the historiographical approach to periodicals. Attention is focused on the specifics of the historical context and the corpus of periodicals which are examined. It is explained why — while studying this corpus — it is necessary to keep a distance from the existing models, typologies and conceptualizations of editors and editorship, and to give priority to the (micro)contexts and previous research of the interwar women's and feminist press. The author presents working hypotheses regarding the typology of women's and feminist periodicals, on the one hand, and the issue of women editors, on the other hand. Two striking tendencies in the context of the women's and feminist periodical press in the Kingdom of SCS/Yugoslavia are especially considered: the fact that women (editors) most often acted in the domain of "feminist counterpublics", i.e., almost exclusively edited these two types of periodical press, and the fact that many of them were also writers, literary theorists and/or critics. A number of new research questions, which will be privileged in the thesis itself, are motivated by these coincidences: those concerning the dialectic of individualism and collectivism, public and private spheres, authority, (self)perception of (editorial) habitus, as well as the reconciliation of feminist, literary, authorial and editorial engagement/identity of the interwar women editors.

Keywords: editorial problem, editorship, (women) periodical editors, periodical editorial models, women's and feminist periodicals in the Kingdom of SCS/Yugoslavia, (feminist) periodical studies, feminism

Примљено: 18. 3. 2022.

Прихваћено: 1. 9. 2022.